

DE „VICUS TASTCUNT“: HET GEBIED TEN NOORDEN VAN DE GEERTEKERK

Een viertal oorkonden uit de tweede helft van de dertiende eeuw vermeldt in Utrecht een *vicus Tast* of *Tastcunt*¹⁾, waaraan door enkele auteurs al enige aandacht is gewijd. Mr. S. Muller Fz. situeerde hem in zijn *Oude huizen te Utrecht* van 1902 en 1911 in het zuidelijk deel van de Springweg²⁾, zonder aan te geven op grond waarvan. De jongste van de vier genoemde oorkonden vermeldt namelijk alleen dat hij in de parochie Sint-Geerte lag³⁾, terwijl de andere drie over de ligging zwijgen. In een in 1919 in het *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* verschenen artikel gaf vervolgens J. W. Muller als betekenis van de naam *Tastcunt* op: de stam van het werkwoord *tasten* gekoppeld aan een Middelnederlands woord voor het vrouwelijk geslachtsdeel en in overdrachtelijke zin voor hoer⁴⁾. Dat in de oudste drie oorkonden slechts sprake is van een *vicus Tast* weet deze auteur aan de preutsheid van de geestelijke heren die deze stukken uitvaardigden⁵⁾. Dr. F. Ketner tenslotte vermeldde in 1960 de *vicus* in een artikel in het *Jaarboek Oud-Utrecht* over de betekenis van die term in de Utrechtse oorkonden. Hij sprak daarbij het vermoeden uit dat *Tastcunt* al spoedig van naam veranderd was, althans niet meer in de jongere bronnen voorkwam⁶⁾.

Het laatste blijkt intussen niet helemaal het geval te zijn. In een goederenregister van de Mensurnaalkamer van het kapittel van Sint-Marie in Utrecht trof ik namelijk een post aan van zes schellingen, die betaald werden uit een erf bij Sint-Geerte in de *vicus* die vroeger *Tast* of *Hermen Algasteghe* en toen het betreffende register werd aangelegd - dit wil zeggen omstreeks 1400 - *Wulferstrate* heette⁷⁾. Het kost weinig moeite om in deze straat de voormalige Wolfaartssteeg aan de Springweg bij de Geertekerk te herkennen. Ook wordt hier nog eens dr. Ketners conclusie bevestigd dat in de dertiende- en veertiende-eeuwse Utrechtse oorkonden de benaming *vicus* voorkomt in de betekenis van *straat* of *steeg*. Ik zou het dan ook hierbij kunnen laten in de prettige veronderstelling enkele kleine probleempjes in de historische topografie te hebben helpen oplossen, als niet enkele andere gegevens over het betrokken gebied mij hadden duidelijk gemaakt dat de historische werkelijkheid als zo vaak gecompliceerder is.

voorkomt zijn in origineel bewaard gebleven en worden te zamen bewaard in het archief van het Utrechts Domkapittel⁸⁾. In de oudste, daterend van 23 april 1260, gaf het kapittel van Sint-Marie aan de priester Dirk, rector van de Geertekerk, een hofstede in erf-pacht *in vico qui dicitur Tast*, dus in de *vicus* die *Tast* genoemd wordt. In de volgende, van 29 maart 1263, kreeg dezelfde Dirk daar een hofstede in erf-pacht van Albaro, kanunnik van Sint-Jan. Uit de opgegeven belendingen kan worden afgeleid dat deze percelen aan elkaar grensden. In de derde oorkonde, gedateerd 11 november 1292, ontving Dirk van Sint-Geerte, kanunnik ten Dom, een hofstede in *Tast* in erf-pacht van het kapittel van Sint-Jan, terwijl in de laatste, van 25 november 1298, door de officiaal van Utrecht werd beoorkond dat Jan Dole, Utrechts burger, aan Dirk Cracht, kanunnik ten Dom, twee naast elkaar gelegen erven *in vico qui dicitur Tastcunt* had verkocht en overgedragen⁹⁾.

Uit de goederenregisters van de Kleine Kamer van het Domkapittel blijkt dat de rector van de Geertekerk, Dirk van Sint-Geerte en Domkanunnik Dirk Cracht één en dezelfde persoon waren, die de betreffende goederen in *Tastcunt* uiteindelijk tot zijn jaargetijde aan het kapittel heeft gelegateerd. Dat hij in deze nogal louche omgeving bezittingen heeft gehad, zal te maken hebben gehad met de bouw van de Geertekerk daar, die kort vóór 1260 moet hebben plaatsgevonden¹⁰⁾. Als rector van die kerk zal hij er ook wel hebben gewoond, zoals met enige voorbehoud uit de twee oudste oorkonden kan worden afgeleid.

Het is op grond van de in de oorkonden vermelde belendingen niet mogelijk om de precieze ligging van de daarin vermelde percelen te reconstrueren. Dit kan echter wel in zekere mate nauwkeurig worden gedaan aan de hand van de genoemde goederenregisters van de Kleine Kamer van het Domkapittel. In het oudste daarvan, dat omstreeks 1320 werd aangelegd, wordt de ligging van die erven bij het Geertekerkhof van hoger naar lager, dit wil zeggen van zuid(oost) naar noord(west), als volgt gepreciseerd:

1. een hofstede, het dichtst bij het kerkhof gelegen, die zich in westelijke richting tot aan de stadsmuur uitstrekte;

De vier oorkonden waarin de *vicus Tast* of *Tastcunt*

2. een kleine hofstede, die aan de eerste grensde en zich naar het westen toe uitstrekte tot aan de hofstede van de priester Jan van Sint-Geerte;
3. een hofstede die aan de tweede grensde en zich eveneens uitstrekte tot aan die van Jan van Sint-Geerte;
4. een hofstede die aan de eerder genoemde grensde en zich tot aan de stadsmuur uitstrekte¹¹⁾.

Met het nodige voorbehoud laat zich dit als volgt reconstrueren:

Aangezien hier, evenals in de jongere registers, sprake is van vier in plaats van vijf hofsteden, kan verondersteld worden dat de twee erven uit de oorkonde van 1298 verenigd zijn. Het is overigens niet mogelijk om aan de hand van deze registers voor elk van de percelen de bijbehorende oorkonde aan te wijzen¹²⁾. Het is opmerkelijk dat de hofsteden zich alle in westelijke richting uitstreken; twee ervan, de noordelijkste en de zuidelijkste, tot aan de stadsmuur. Het is dus onmogelijk dat ze alle vier aan de eveneens oost-west lopende Wolfaartssteeg hebben gegrensd. Het meest waarschijnlijk is dat de percelen gelegen hebben tussen de tegenwoordige Springweg en de stadsmuur, een betrekkelijk regelmatige verkaveling die vanaf het Duitse huis tot aan de Geertekerk kon worden aangetroffen¹³⁾. Onder de *vicus Tastcunt* zal men dus naast de Wolfaartssteeg evenzeer het zuidelijk deel van de tegenwoordige Springweg dienen te verstaan, dat in het verleden ook Jufferstraat en Peperstraat heeft geheten¹⁴⁾. Bovendien wijzen deze gegevens erop dat een *vicus* in de dertiende en veertiende eeuw niet alleen een straat of steeg, maar tevens een daarop uitkomend zijsteegje kon omvatten. Dit wordt in dit geval zelfs nog voor de zestiende eeuw bevestigd. Toen heette dit deel van de Springweg namelijk de Peperstraat of -steeg en werd de Wolfaartssteeg het Pepersteegje genoemd¹⁵⁾. Mogelijk strekte de benaming *vicus* zich oudtijds ook uit over de vaak diepe percelen aan de straat, waar zich op den duur zijsteegjes hebben gevormd.

drs Martin W. J. de Bruijn

Noten:

- 1) *Oorkondenboek van het sticht Utrecht (O.S.U.)*, III, F. Ketner, ed. ('s-Gravenhage 1949), nrs. 1520 en 1588; V, F. Ketner, ed. ('s-Gravenhage 1959), nrs. 2557 en 2905.
- 2) S. Muller Fz., *Oude huizen te Utrecht* ('s-Gravenhage 1902, verm. herdr. Utrecht 1911), ingetekend op een plattegrond van Braun. Vgl. in de uitgave van 1911 blz. 9.
- 3) O.S.U. V, nr. 2905.
- 4) J. W. Muller, „Over enkele oude straatnamen” in: *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde* 38 (1919), 147-148.
- 5) *Ibidem*, 150.
- 6) F. Ketner, „De betekenis van *vicus* in de Utrechtse oorkonden” in: *Jaarboek Oud-Utrecht* 1960, 54.
- 7) Goederenregister van de Mensuanaalkamer c. 1400, Rijksarchief in de provincie Utrecht (R.A.U.), Archief kapittel Sint-Marie, inv. nr. 360¹, f. 5³: „*una area iuxta sanctam Ghertrudem, sita in vico quondam Tast sive Herman Algasteghe, nunc dicto Wulferstrate*”. In een eerder artikel (*Maandblad Oud-Utrecht* 1982, 215-218) schreef ik dat er geen concordans zou zijn tussen de oude en de nieuwe nummering van het kapittelarchief van Sint-Marie. Dit blijkt intussen wél het geval te zijn. Een *amende honorable* aan de herinventarisator, jhr mr B. M. de Jonge van Ellemeet, is dus op haar plaats.
- 8) Akten waarbij hofsteden in de wijk Tast of Tastcunt in pacht en eigendom worden gegeven aan Dirk Cracht, rector der Geertekerk en kanunnik ten Dom 1260-1298, R.A.U., Archief Domkapittel, inv. nr. 1125.
- 9) Zie nt. 1.
- 10) Een oorkonde van 21 december 1259 vermeldt dat de parochiekerk van Sint-Geerte, eertijds buiten de muren van de stad Utrecht, verwoest was en naar een meer geschikte plaats binnen de muren van de stad was overgebracht (O.S.U. III, nr. 1510).
- 11) Goederenregister van de Kleine Kamer c. 1320, R.A.U., Domkapittel, inv. nr. 598, f. lv.-2: „*III or areas iuxta cimiterium ecclesie sancte Gertrudis versus aquilonem, quarum unam, superiorem videlicet, propinquiorem cimiterio - - -, que extendit se versus occidentem usque ad muros civitatis - - -. Item secunda aera adiacet aere iam dicte immediate, et est parva, et extendit se versus occidentem ad aream lohannis dicti de sancta Gertrude presbiteri - - -. Item tertia area adiacet immediate aere parve iam dicte, etiam extendit se ad aream lohannis presbiteri predicti - - -. Item quartam aream et inferiorem - - -, que extendit se ad muros civitatis versus occidentem et adiacet areis supradictis immediate.*”
- 12) R.A.U., Domkapittel, inv. nrs. 601 (c. 1365), f. 3, en 632 1a (1414), ong., voorin. In laatsgenoemd register heeft een zestiende-eeuwse hand uittreksels van de oorkonden in de marge geschreven, zonder aan te geven welke oorkonde bij welke post hoort. Wellicht was dit toen al niet meer bekend.
- 13) Vgl. „Archeologische en bouwhistorische kroniek van de gemeente Utrecht over 1982” in: *Maandblad Oud-Utrecht* 1983, 126.
- 14) (J. W. C.) v. C(ampen), „Peperstraten in Utrecht” in: *Maandblad Oud-Utrecht* 1955, 29-33.